

нові національних стандартів) / за ред. проф., д-ра екон. наук В. В. Сопка та О. В. Бойка. — К.: Фенікс, 2001. — 468 с.

2. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет : пер. с англ. / под ред. С. А. Табалиной. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1994. — 560 с.

3. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник. — К.: Лібра, 2003. — 704 с.

4. Управленческий учет / под ред. В. Палия и Р. Вандер Вила. — М.: ИНФРА — М., 1997. — 480 с.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2008 р.

УДК 657.422.003.3

Л. В. Кучер,
аспірант кафедри аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ОБОРОТНІ АКТИВИ»

В данной статье исследуется развитие и раскрыта суть категории «оборотные активы».

In this article the development explored and the essence of category «circulating assets» uncovered.

Ключові слова: оборотні активи, оборотні засоби, оборотні виробничі фонди, фонди обігу, операційний цикл, баланс.

Ринкова система економіки, реформування вітчизняної системи обліку і звітності з ціллю наближення її до міжнародних стандартів обумовили появу терміну «оборотні активи» та необхідність поглибленого дослідження сутності даного поняття.

В економічній літературі немає єдиного підходу щодо визначення економічної сутності оборотних активів та існує багато суміжних з ними понять, таких як «оборотний капітал», «оборотні кошти», «поточні активи», стосовно сутності яких вчені ведуть тривалу полеміку.

Питання змісту та структури оборотних активів приділяли багато уваги А. М. Бірман, В. М. Жук, В. В. Сопко, О. М. Петрук, Я. В. Соколов, А. С. Маргуліс, Ж. Рішар, Р. Ентоні, Р. Кене та інші. Однак додаткових досліджень потребує уточнення поняття оборотних активів як однієї із важливих економічних категорій.

Розпочнемо дослідження з еволюції поняття «оборотні активи».

© Л. В. Кучер, 2008

Термін «оборотні активи» визначався по-різному, залежно від етапів розвитку економіки. В умовах адміністративно-командної системи більш поширеним було поняття «оборотні засоби».

У кінці 1918 р. було встановлено, що «до складу необхідних оборотних засобів входять суми, потрібні на покупку матеріалів і палива, на плату робочим і на нагородження адміністрації, на некапітальний ремонт машин і будівель, на уплату повинностей, на загальні та інші витрати підприємства, що повинні бути покритими протягом найближчого звітного періоду». Таке трактування господарського призначення оборотних засобів слідувало із самої практики функціонування підприємств і об'єднань.

У подальшому підвищена увага стала приділятися натуральним показникам оцінки результатів господарської діяльності, а вартісна та фінансова (а відповідно, і платіжна) сторони відтворення відійшли на другий план. Це призвело до того, що початкова і кінцева фази руху оборотних засобів втрачали своє першочергове значення, ставали чисто формальним актом, а проміжна ланка — запаси сировини, пального, незавершеного виробництва і т. п. — виводились на перше місце і являли собою головний зміст цієї категорії. Дійсна функція оборотних засобів виявилась викривленою.

В післявоєнні роки між вченими-економістами виникла дискусія, в результаті чого з'явилися численні конкуруючі один з одним поняття і визначення оборотних засобів. Так, наприклад, на думку В. П. Д'яченко, вартість оборотних фондів і фондів обігу складає в сукупності оборотні засоби підприємства. Уточнив це визначення М. М. Усоскін: «Сукупність оборотних фондів і фондів обігу у їх грошовому виразі складає оборотні засоби підприємства» [1, с. 26]. Заслужовує уваги висловлювання А. М. Бірмана, котрий розуміє не просто вартісну, але саме грошову природу оборотних засобів. Він визначав оборотні засоби, як кошти підприємства, вкладені у оборотні виробничі фонди і фонди обігу, створюють оборотні засоби підприємства.

В економічній літературі 70-х років оборотними називали такі засоби, які в процесі одного виробничого циклу повністю переносять свою вартість на новостворений суспільний продукт. Завдяки такій властивості передачі вартості заново створеному продукту ці засоби набувають форми оборотних.

До оборотних засобів відносили всі предмети праці незалежно від сфери їх функціонування.

Л. П. Немчинов до складу оборотних засобів включав наступні елементи: незавершене виробництво, напівфабрикати та предмети праці.

У свою чергу, кошти та кошти в розрахунках відносили до засобів обігу. Професор І. І. Поклад до складу оборотних засобів включав оборотні виробничі фонди та фонди обігу. До оборотних виробничих фондів — сировину, матеріали, паливо, тару та незавершене виробництво. До фондів обігу — готову продукцію, грошові кошти, відвантажені товари, кошти на рахунках та інші засоби, які знаходяться у сфері обігу [3, с. 367].

Проаналізувавши вищевикладене, можна прийти до висновку, що протягом переглянутого проміжку часу існувало декілька підходів відносно визначення природи цього поняття. Одні автори вважали, що оборотні засоби являють собою сукупність оборотних виробничих фондів і фондів обігу в грошовому вираженні (В. П. Д'яченко, М. М. Усоскін та ін.). Інші визначають оборотні засоби як вартість або грошові кошти, авансовані для створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу (А. М. Бірман та ін.). Згідно першому визначенню, єдність оборотних виробничих фондів і фондів обігу проявляється у процесі руху авансованої вартості, а друге передбачає його до моменту авансування. Перше визначення (оборотні засоби — сукупність оборотних виробничих фондів та фондів обігу) в цілому вірно окреслює економічні межі явища. Однак воно не повністю розкриває їх зміст, так як оборотні засоби розглядаються в статистиці, а вони являють собою виключно динамічну категорію, і їх необхідно розглядати у русі. В цьому процесі вони розпадаються на відповідні функціональні форми, а не складаються з них. Таке трактування оборотних засобів було характерним для адміністративно-господарської системи.

В економічній літературі 90-х років єдності щодо визначення оборотних активів підприємства не було також. Для групування оборотних активів деякі науковці використовували поділ на основні засоби, оборотні засоби, відвернені засоби.

В свою чергу до оборотних засобів включали: предмети праці — сировину, матеріали, паливо, напівфабрикати; незавершене виробництво; готову продукцію, на складі підприємства; кошти підприємства на рахунках у банку, а також готівку в касі; кошти в розрахунках — це заборгованість різних підприємств та фізичних осіб перед підприємством.

Окремі дослідники класифікуючи засоби підприємства, оборотні засоби включали до складу засобів виробництва та засобів у сфері обігу.

В сучасній обліковій літературі єдності у визначенні «оборотних активів» так і не існує.

Наприклад, А. А. Мазаракі, Л. О. Ліготенко, Н. М. Ушакова дають визначають оборотних активів, як сукупності матеріальних і грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться у постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство [4, с. 452]. Вчені ототожнюють це поняття з оборотними коштами, але не виділяють окремо категорії «оборотний капітал».

Т. М. Серікова, В. Д. Понікаров, Є. П. Кожанова, І. П. Отенко визначають оборотні активи як кошти та їх еквіваленти, необмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом одного операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [5, с. 39].

Є. С. Стоянова, Є. В. Бикова, І. А. Бланк, використовуючи поняття «чистий робочий капітал», синонімом йому вважають: працюючий, робочий капітал чи власні оборотні засоби, та трактують його як різницю між поточними активами та поточними пасивами.

Ф. Ф. Бутинець до складу поточних активів відносить активи: у сфері виробництва — предмети праці, готову продукцію, незавершене виробництво; у сфері обігу — грошові кошти, товари, поточні фінансові інвестиції, дебіторську заборгованість; вилучені з обороту — збитки підприємства.

І. А. Бланк у своїй праці «Управління використанням капіталу» писав, що «в сумарному вираженні об'єм оборотного капіталу і оборотних активів підприємства співпадають (незалежно від структури фінансових джерел їх формування)» [8, с. 250]. Але, на мою думку, таке визначення не може служити аксіомою, оскільки оборотний капітал характеризує джерела засобів, а не засоби, які придбано за них.

У свою чергу Р. Л. Хом'як до оборотного капіталу включає: запаси, дебіторську заборгованість, кошти в касі та на рахунках у банку, поточні фінансові інвестиції.

Е. Нікбахт, А. Гроппеллі оборотні активи визначають по змісту статей другого розділу активу балансу. В. В. Ковальов також розвинув цю думку, вважаючи, що «термін «оборотний капітал» (як синонім у вітчизняному обліку «оборотних засобів») відноситься до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами чи можуть бути перетворені в них протягом року чи одного виробничого циклу» [11, с. 231]. Тобто, вчені не враховують еко-

номічної суті даних понять, визначаючи їх з точки зору бухгалтерського обліку.

Отже, аналіз економічної літератури показав, що оборотні активи — хоча і одна із самих важливих, але разом з тим дуже протирічлива економічна категорія. На протязі багатьох десятиліть серед науковців не стихають суперечки відносно теоретичного трактування економічної сутності оборотних активів. Однак на основі проведеного вище дослідження ми пропонуємо дати визначення терміну «оборотні активи», як сукупності майнових цінностей підприємства, коштів та їх еквівалентів, що обслуговують поточну виробничо-комерційну діяльність і повністю використовуються (змінюють свою форму) протягом одного операційного циклу чи дванадцяти місяців з дати балансу, що сприятиме однозначному трактуванню економічної категорії «оборотні активи».

Література

1. Усокин М. М. Организация и планирование кредита. — М.: Финансы, 1967. — 457 с.
2. Немчинов П. П. Общая теория бухгалтерского учета. — К.: Высшая школа, 1977. — 475 с.
3. Поклад И. И. Курс бухгалтерского учета : учебное пособие. — М.: Финансы, 1969. — 653 с.
4. Мазаракі А. А. та ін. Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів / під ред. проф. Н. М. Ушакової. — К.: Хрещатик, 1999. — 524 с.
5. Серікова Т. М., Понікаров В. Д., Кожанова Є. П., Отенко І. П. Облік, аналіз і аудит : навч. посібник. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. — 380 с.
6. Стоянова Е. С., Быкова Е. В., Бланк И. А. Управление оборотным капиталом / под ред. Е. С. Стояновой. — М.: Перспектива, 1998. — 583 с.
7. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку. — Житомир: ЖІ-ТІ, 2000. — 895 с.
8. Бланк И. А. Управление использованием капитала. — К.: Ника-Центр; Эльга, 2000. — 656 с.
9. Загородній А. Г., Усач Б. Ф., Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік та аудит підприємницької діяльності : навч. посіб. / Державний ун-т «Львівська політехніка». — Л.: ДУ «Львівська політехніка», 1995. — 208 с.
10. Никбахт Е., Гроппели А. Финансы. — К.: Век, Глобус, 1992. — 259 с.
11. Ковалев В. В. Финансовый анализ: 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 330 с.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2008 р.